

הם פטורים ממזוזה (מזוזות ביתך שעה"צ שם, לא). ורפת בקך ולולי תרגולים חייבים במזוזה (ש"ע שם), ויש אומרים, שצריך לכסות את המזוזה מפני זוהמה (ט"ז שם, א). ויש אומרים, שבזמננו יש זוהמה מרובה ברפתות ובלולים ואין לקבוע בהם מזוזה, אלא אם כן המשקוף מבחוץ והדלת מכסה את המזוזה מהזוהמה (פתחי תשובה שם, ב, ערוך השולחן שם, ו).

וְשׂוּיֵן שְׂאֵם יֵשׁ בְּרִגְלָהּ עֶשְׂרֵה שְׁחִיבָת בְּמִזְוָה - אם יש בכיפה חלק שרוחבו ארבעה טפחים וגובהו עשרה טפחים, לפני שמתעגל ומתמעט מגובה עשרה מומת עיגול הכיפה, היא חייבת במזוזה, ואף שהחלק שברוחב הארבעה אינו ישר אלא כולו מתעגל (רש"י, ובי" בדעתו). ויש אומרים שצריך שהמזוזות ברוחב הארבעה וגובהו עשרה יהיה ישרות (ריטב"א). ויש אומרים, שאין צריך כלל שיהיה רוחב ארבעה, אלא שמזוזות השער יהיו ישרות בגובה עשרה לפני שמתעגלות לכיפת המשקוף, אבל אם אינם ישרות בגובה עשרה טפחים, השער פטור ממזוזה, כי באופן זה צריך להשתמש בחלק מהכיפה להשלים את שיעור גובה עשרה של המזוזות, ואי אפשר לומר שחלק מהכיפה היא מזוזה וחלק הוא משקוף, ונמצא שאין לשער משקוף, אבל אם יש מזוזות ישרות בגובה עשרה, הכיפה נחשבת משקוף, והשער חייב במזוזה (רמב"ם מזוזה ו, ד, ומגיד משנה שבת טז, כ, בדעתו).

לֹא נִחְלְקוּ אֵלָּא בְּגִבּוּחָהּ עֶשְׂרֵה וְיֵשׁ בְּרִגְלָהּ שְׁלֹשָׁה וְאֵין בְּרִחְבָּהּ אַרְבָּעָה וְיֵשׁ בָּהּ לְחֹק לְהַשְׁלִימָה לְאַרְבָּעָה - פתח שרוחבו קטן מארבעה טפחים או שגובהו נמוך מעשרה טפחים פטור ממזוזה, ובאופן זה שיש בפתח חלק שרוחבו ארבעה וגובהו שלשה ואפשר להרחיב הפתח לגובה עשרה, לרבי מאיר הוא חייב במזוזה ולרבנן הוא פטור (רש"י). ויש מפרשים, שהדברים אמורים באופן שהפתח רחב ארבעה ויש לו מזוזות ישרות בצידו בגובה שלשה, ואפשר להרחיב את הפתח עד שיהיו בגובה עשרה (ריטב"א). ואף לדעת הסוברים שאין צריך שהפתח יהיה רחב ארבעה, צריך שיהיה רחב לכל הפחות שלשה, כי בפחות מזה הפתח נחשב סגור מדין לבד (ערוך השולחן י"ד רפז, ט, בדעת הרמב"ם שם, וראה עוד ביאור הגמ' לפי זה בחזו"א י"ד קע, ד).

■ להלכה, שער מעוגל שיש לו מזוזות בגובה עשרה טפחים חייב במזוזה, ודוקא אם המזוזות ישרות (ש"ע י"ד רפז, ב, וט"ז שם, ב בדעתו, כדעת הרמב"ם). ויש אומרים שאם אין בשער רוחב ארבעה טפחים הוא פטור ממזוזה (ש"ך שם, ב, מזוזות ביתך שם, כ בשם רוב האחרונים, כדעת רש"י). ויש אומרים, שאם יש בו רוחב שלשה טפחים, יש לקבוע בו מזוזה בלא ברכה (יד הקטנה א, מנחת עני ב, משום דעת הרמב"ם).

מֵהוּ דְתִימָא בִּיתָךְ וְלֹא בִּיתָהּ, ואף שבכל מקום לשון נוכח כולל זכרים ונקבות, כיון שכל הפרשה נאמרה בלשון רבים ורק דין מזוזה נאמר בלשון יחיד, היה נראה לומר ש'ביתך' ממעט נשים (גבורת ארי). ואף שכל התורה נאמרה בלשון זכר ולא ממעטים מכך שנשים פטורות מכל התורה, היה נראה לומר שדין מזוזה אינו נוהג בנשים, משום שדין זה מוזכר לאחר דין תפילין שאינו נוהג בנשים (שפת אמת), או משום שאשה פסולה לכתוב מזוזה (מרומי שדה). ויש שכתבו, שדבר פשוט הוא שאשה הדרה בביתה חייבת במזוזה, אולם כאן הדברים אמורים באשה הדרה בבית שיחד לה בעלה, והיה מקום לומר שבית זה לא נחשב 'ביתך' של הבעל משום שהוא מיוחד לאשה, ואינו נחשב 'ביתך' של האשה משום שאינו שלה ויש לה רק זכות לדור בו (שפת אמת).

יֵצְאוּ אֵלָּו שְׂאֵין עֶשְׂוִיִּין לְכָבוֹד, ונתחדש בברייתא, שהם פטורים ממזוזה אף קודם שמשתמשים בהם, אבל לאחר שהחלו להשתמש בהם הם פטורים גם בלא טעם זה, משום ריבוי הזוהמא שבהם (ריטב"א). ויש שפירשו, שעיקר חידוש הברייתא הוא, שבית הטבילה פטור ממזוזה אף שאין בו זוהמא, כי אין זה כבוד שמים לקבוע מזוזה במקום בו נשים רוחצות, ובדרך אגב הזכירו את שאר המקומות אבל אינם נחשבים עשויים לכבוד משום הזוהמא שבהם (שיח יצחק בת' הראשון), ויש שפירשו, שהברייתא עוסקת בבית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ שאין בהם זוהמא מרובה, כי הנשים מתקשטות בהם, ונתחדש שמכל מקום הם פטורים ממזוזה כי אינם עשויים לכבוד (שיח יצחק בת' השני).

יֵצְאוּ אֵלָּו שְׂאֵין מִיְוִדִין לְדִירָה, וגם לא עוברים דרכם לדירה, ולכן הם פטורים ממזוזה, אבל בית שער של בית שעוברים דרכו לבית, חייב במזוזה (כמבואר במנחת, ו, ב) [תוס' לעיל ע"א ד"ה יכול בת' השני, ובעל המאור סוכה ד, א מדפי הרי"ף]. ויש אומרים, שהדברים אמורים גם על בית שער של בית, שאין חיובו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פטור (תוס' שם בת' הראשון, ור"ן סוכה ד, א מדפי הרי"ף בדעתו), לפי שאינו דומה לשערי חצרות, משום שהוא קטן, או משום שאינו מקיף את הבית (אגרות אוב [מרגליות] י"ד יג, ג, ואגרות משה י"ד א, קפא, בדעת תוס'). ■ להלכה, יש אומרים שמרפסת ובית שער וגינה פטורים ממזוזה, ואם בית פתוח להם חייבים. ויש אומרים, שבית שער חייב במזוזה אפילו אם אין בית פתוח לו (ש"ע י"ד רפו, ז).

יֵצְאוּ אֵלָּו שְׁהֵן קוֹדֵשׁ - שמשתמשים בהם לצרכי קודש ולא למגורים, אבל לשכת פרהדרין המשמשת למגורים חייבת במזוזה, וגם שער ניקנור שעוברים דרכו ללשכה חייב במזוזה (ע"פ מאירי, רמב"ם מזוזה ו, ו, שיח יצחק לעיל י, ב, וש"ת חתם סופר י"ד רפא). ויש מפרש, 'יצאו אלו שהם קודש' כלומר שהם במקום קדוש, והתנא של ברייתא זו חולק על שיטות רבי יהודה ורבנן המובאים לעיל, ולדעתו אף הלשכה פטורה ממזוזה משום שהיא עומדת במקום קדוש (ריטב"א).

שְׂשֵׁה שְׁעָרִים פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה בֵּית הַתְּבַן וּבֵית הַבְּקָר וּבֵית הָעֵצִים וּבֵית הָאוֹצְרוֹת, והיינו דוקא כשהנשים רוחצות בהם, אבל אם לא, יש לקבוע בהם מזוזה (רבנו הנאל). ויש אומרים, שברייתא זו היא כשיטת הסוברים שמקומות אלו אינם נחשבים דירה, ולכן הם פטורים ממזוזה אף שאינם משמשים לרחיצה (תוס' רי"ד, ריטב"א, ורמב"ם מזוזה ו, ז). ובשערי בית הכסא ובית המרחץ ובורסקי לא הוזכרו בברייתא זו, לפי שהם מקומות פחותים מבית התבן ובודאי שאף הם פטורים, אבל בית הבקר חשוב כמו בית התבן, ויש צורך להזכירו בפירוש (זכרון שארית יוסף).

■ להלכה, בית הכסא ובית המרחץ פטורים ממזוזה (ש"ע י"ד רפו, ד). וחדר המשמש למגורים שנשים רוחצות בו, חייב במזוזה (מקדש מעט שם יד). ובית התבן, הבקר, העצים, והאוצרות [דהיינו כל המקומות המשמשים לאחסון], חייבים במזוזה (ש"ע שם, א-ב, וראה בש"ע מהד"ו דרשו שם פרטי דינים בזה), כיון שאדם משתמש בהם לצרכיו ויוצא ונכנס בהם (דרישה וש"ך שם, ב), ומשום שהם ראויים לדירת אדם (רב פעלים ב י"ד לו, אבני נזר א"ח שב), ואם משתמשים בהם גם לרחיצה, הם פטורים ממזוזה (ש"ע שם, ב), ודוקא אם עושים כן בקביעות (ערוך השולחן שם, י). ולאו דוקא אם נשים רוחצות בהם אלא גם אם אנשים רוחצים בהם (ערוך השולחן שם, ז, דעת קדושים שם, ח), וכן אם נפנים בהם בקביעות